

ДХАРМА

I ТАРАУ

СЕБЕПТІЛІК

1. ТӨРТ АҚИҚАТ

1. Бұл адамзат әлемі қиналуға толы. Өмір-қиналу, көрілік-қиналу, ауыру-қиналу, өлім-қиналу. Жағымсыз адаммен кездесу-қиналу, сүйіктімен ажырасу-қиналу. Қалағанға жатпау - ол да қиналу. Неге болса да байланып қалу-қиналу. Осылар қиналудың ақиқаты.

Адамдардың жан дүниесіне орналасып алып, тұрмыстық құмарлықтар қиналу болмысын қалыптастырады. Тұрмыстық құмарлықтардың түпкі тамырлары көксеуден, күшті қалаулардан тұрады. Бұл көксеу тіршілікке деген күшті байланыстардан туындайды. Адам көзімен көріп, құлағымен естігендерін қалай бастайды. Ол тіптен өлімді де қалай бастайды. Міне осылар қиналу себептерінің ақиқаты.

Егер тұрмыстық құмарлықтардың тамырларын жойып, нәрселерге байланудан босанса, онда қиналу да жоғалады. Бұл қиналудың ақиқаты.

Қиналудан еркін жағдайға жету үшін сегіз құрамды тура жолға түсу керек. Бұл тура көзқарастар, тура ойлау, тура сөздер, тура істер, тура өмір салты, тура ұмтылулар, дұрыс еске ұстау және дұрыс ойтоптау. Бұл сегіз құрамды жол - көксеуді жоқ қылушы, тура жолдың ақиқаты деп аталады.

Осы ақиқаттардың тереңіне жету керек, өйткені бұл дүние қиналуға толы, ал олардан құтылу үшін тұрмыстық құмарлықтардан, қиналулардан еркін жағдайға тек нұрлану арқылы жетуге болады. Ал нұрлануға мына сегіз құрамды тура жолмен жетуге болады.

2. Дхарманың жолымен жүрушілер осы төрт асыл ақиқатқа жетуі тиіс. Кім оларға жетпесе, ол қараңғы бұрыштарда көпке дейін адасып жүреді. Міне осындай асыл ақиқаттарға жеткен адамды нұрланған деп атайды.

Кім Будда ілімінің жолымен жүргісі келсе, онда ол өзінің барлық күш-қуатымен осы төрт асыл ақиқаттың мәніне жетуге талпынуы тиіс. Барлық

кезеңде кез келген әулие болмасын, ол егер тура жолмен жүріп келсе, онда осы ақиқаттарға жетеді және басқа адамдарға уағыздайды.

Егер адам осы асыл ақиқаттарға жететін болса, ол алдымен қалаулардан босанады, адамдар бір-бірімен таласуда қояды, ешкімді өлтірмейді, ұрлық жасамайды, ойнаспен шұғылданбайды, алдамайды, тілдемейді, жарамсақтанбайды, қызғанбайды, ренжітпейді, үнемі тіршіліктің өтпелі екенін ұмытпайды және тура жолдан шықпайды.

3. Дхарманың жолымен жүрген адам қаранғы бөлмеге отпен кірген адамға ұқсайды. Қаранғылық тарап, оның айналасына жарық тола бастайды.

Егерде адам Дхарманың жолымен жүрсе бұл төрт ақиқатқа жетеді, ол надандық қаранғылығын ыдырату үшін ақыл отына ие болады.

Будда адамдарға осы төрт ақиқатты көрсетіп оқытады. Кімде кім оның ілімін тура қабылдаса, осы ақиқаттардың арқасында бұл жалған дүниеде нұрлануға жетеді және өзінен басқа адамдарды қорғап, оларға тірек болады.

Өйткені ақиқатқа жету тұрмыстық құмарлықтардың қайнар көзі болып келген түнекті сейілту болып табылады.

Міне осы төрт ақиқаттың арқасында Будданың шәкірттері дүниенің барлық ілімдерін қамтиды, әлемнің барлық ақиқаттарына жетуші және жақсы қасиеттерге ие ақыл-еске қолы жетеді. Олар кез келген адамға Будданың ілімін еркін уағыздай алады

2. ТАҢ ҚАЛАРЛЫҚ БАЙЛАНЫС

1. Адамдар қиналуларының себептері болатын нұрлануға тура жол алып баратындай бұл дүниедегінің бәрі - жағдайлар ағымының нәтижесі болып табылады. Жағдайлар ағымымен бұл дүниеде бәрі пайда болып, сол жағдайлар ағымымен бәрі жоқ болады.

Жаңбыр жауады, жел тұрады, гүлдер - гүлдейді, жапырақтар түседі - бұлардың бәрі жағдайлар ағымына бағынады. Адам әкесі мен шешесінің байланысы арқасында дүниеге келеді. Тамақ денеге арқау болады, тәжірибе мен білімдер жан дүниенің дамытады.

Міне сондықтан айту керек, дене мен жан жағдайлар ағымының арқасында өмір сүреді және солардың арқасында өзгеріп отырады.

Тор да бір-біріне байланысқан ұялардан тоқылғандай, дүниедегі барлық нәрсе осындай бір-бірімен баланыста.

Егер кімде-кім тордың ұясы өзінен өзі жасалынады деп ойласа, онда ол терең қателеседі.

Тордың ұясы басқа ұялармен байланыста ғана тордың көзі бола алады. Ал бір ұя болса басқа қосылған ұялардың бөлігі болып саналады

2. Гүлдер жағдайлардың ағымына қарай гүлдейді, сол жағдайлар ағымына байланысты гүлдер курап түседі. Олар өздерінше гүлдемейді, өздерінше қурамайды.

Өйткені гүлдер жағдайлар ағымына қарай қурайды, себебі дүниеде өзгермейтін еш нәрсе жоқ. Дүниеде бәрі өзгеріп жатады. Өзгеруден дербес тұрған дүниеде еш нәрсе жоқ.

Жағдайлар ағымымен пайда болған нәрсе жағдайлар ағымымен өледі - бұл мәнгілік ақиқат. Барлық нәрсенің бұрынғы күйде қалмай өзгеріп отыруы дүниедегі бірден-бір өзгеріссіз ақиқат. Міне сол ғана мәнгілікке өзгермейді.

3. ӨЗАРА БАЙЛАНЫС

1. Немене адамдардың тынымсыздануының, қиналуының және уайымдауының себебі болады? Байланып қалу бәріне себеп болады.

Адам байлыққа, атаққа, даңққа және абыройға, жақсы ортаға және рақатқа, өзіне байланып қалған. Міне осы байланулар қиналуды туғызады.

О бастан бұл дүниеде апаттар бар. Олардан басқа адам көріліктен, аурудан және өлімнен құтыла алмайды, сондықтан қиналулар мен қайғылар бар.

Қиналулар мен қайғылар байланулар болғандықтан өмір сүреді. Байланулар жоғалса, онда қиналулар мен қайғылар ізсіз жоғалар еді.

Адам байлануларының тамырлары қараңғылық түнегі мен ашкөздікте жатады.

Қараңғылық түнегі - бұл адамдардың дүниедегі бәрінің өзгеріп жататындығын және шынайы себептік байланыстар бар екенін көрмеушілігінен. Ашкөздік - адамдардың алуға мүмкін еместі қалауы.

Жалпы заттар арасында айырмашылық жоқ, бірақ адамдар олардың айырмаларын көруге тырысады. Оның себебі надандықтың қаратүнегі мен ашкөздік. Жалпы жақсы немесе жаман заттар болмайды, бірақ адамдар заттарды жақсы мен жаманға бөледі. Бұған оларды надандықтың қара түнегі мен ашкөздік итермелейді.

Адамдардың жан дүниесінде әрдайым жаман ойлар пайда болады, ақылсыздықтан олар заттардың шынайы бейнесін көрмейді, өздеріне деген байлануларынан дұрыс емес қадамдар жасайды. Сондықтан олар жаңылысады, адасады.

Адамдар өздерінің іс-әрекеттерінің бақшасына жанының ұрықтарын себеді, бірақ оларды адамдар қараңғылық түнегінің топырағымен суғарады, сөйтіп, дұрыс емес көзқарастарды өсіріп, жаңылысуда қалады.

2. Демек, жаңылысу әлемі тынышсыздыққа, қайғыға, қиналу мен уайымдауға толы адамның жан дүниесін жаратады.

Жаңылысу әлемі - бұл жан дүниесінен жаралған елестету әлемі. Нұрлану әлемін де жан дүниесі жаратқан.

3. Бұл дүниеде үш қате көзқарас бар. Егерде оларға сүйенсек, онда дүниедегінің бәрін жоққа шығаруға болады. Бірінші көзқарас бойынша,

адамдар бұл дүниедегі адамдардың өмірінде болған оқиғалардың бәрі тағдырға жазылып қойылған дейді. Екінші көзқарас бойынша бәрі де құдайдан делінген. Үшінші көзқарас бойынша дүниеде болып жатқан нәрселердің бәрінің бір-бірімен себепсалдарлық байланыстары болмайды дейді.

Егерде бәрі де тағдырмен анықталып қойылса, онда бұл дүниедегі барлық жақсы, немесе жаман істерді тағдыр дей саламыз. Бақыттылық пен бақытсыздық та тағдыр, тағдырдан басқа бұл дүниеде прогресс те, жақсыру да болмайды.

Дәл осындай пікірді бәрін құдайдан деген көзқарасқа айтуға болады және ешқандай себептік байланыстар жоқ деген көзқарасқа да айтса болады.

Егер адамдар осы жолдармен жүрсе, онда олар әр түрлі жаман істер жасауға ұмтылысын жоюуы және жақсылық жасауға деген қалауларын жоғалтады. Оларға күш салудың ешқандай мән-мағынасы қалмайды.

Сондықтан бұл көз қарас та кате. Барлығы жағдайлардың ағымымен пайда болады және бәрі де жағдайлардың ағымымен жоғалады.

II ТАРАУ

ЖАН ЖӘНЕ НӘРСЕЛЕРДІҢ ШЫН ЖАҒДАЙЫ

1. БАРЛЫҚ ӨЗГЕРІП ТҰРУШЫЛАРДЫҢ ТҰРАҚТЫ МӘНІ БОЛМАЙДЫ

1. Дене мен жан жағдайлар ағымымен пайда болғандықтан дененің өзіндік субстанциясы жоқ. Дене - жағдайлар ағымы, ол мәңгі емес.

Егер дененің субстанциясы болғанда, ол қандай болғысы келсе сондай бола алатын еді.

Патша өз мемлекетінде не қаласа соның бәрін жасайды: қаласа жазалайды, қаласа марапаттайды. Бірақ ол өзінің жеке денесіне билігін жүргізе алмайды. Ол қаламаса да денесі ауыруы мүмкін. Ол қаламаса да денесі қартаяды.

Дәл осындай жанның да өз субстанциясы жоқ. Жан да жағдайлардың ағымы, ол тұрақты емес.

Егер жанның өз субстанциясы болса, онда не қаласа соны жасап, нені қаламаса соны жасамап еді ғой. Шын мәнінде ол өзі қаламаса да жаман ойларға беріледі. Оны қаламаса да ол жақсы істерден алыстай бастайды.

2. Егер дене әрдайым бір қалыпта ма, әлде әр уақытта өзгеріп тұра ма деп сұраса, онда кім болса да дене әрдайым өгеріп тұрады деп жауап берер еді.

Егерде қиналу мен рахаттанудың тұрақсыздығын сұраса, онда кім болса бұл дүниеге туылғандардың уақыты келгенде қартайарын, ауырарын, тіптен өлерын түсінеді. Сондықтан бұның бәрі қиналу деп жауап берер еді.

Сондықтан барлық осы тұрақсыздықтарды уақыт келгенде өзгеретіндерді, яғни қиналуға жататындардың субстанциясы бар деп есептеу қате болып есептеледі.

Жан да тұрақсыз. Ол қиналу және оның өзінің субстанциясы болмайды.

Сондықтан біздің денеміз бен жанымыз және оларды қоршап тұрғандар “Мен” және “менікі” деген түсініктерге сай келмейді.

Ақылы жоқ жан ғана бұның бәрін өзімдікі деп санайды және оларды қастерлейді.

Дене мен оны қоршап тұрғандар жағдайлар ағымынан жаралған, сондықтан мәңгі өзгерісте болады және ешқашан тұрақты болмайды.

Жан аққан судай, алаулаған жалындай өзгереді. Ол мәңгілік қимылда, бір жерде тұрмайтын маймылдай. Ол бір минут та тыныштықта болмайды.

Мұны білген ақылды адам дене мен жанға деген байланысулардан бас тартуы керек. Ол дене мен жанға деген байланулардан бас тартқаннан соң ғана нұрлана бастайды.

3. Бұл дүниеде адамның қолы жетпейтін бес нәрсе бар. Біріншіден, қартаюға бейімділігі болғандықтан қартаймай қою мүмкін емес. Екіншіден, ауыруға бейімділік болғандықтан ауырмай қалу мүмкін емес. Үшіншіден, өлмей қалу мүмкін емес. Төртіншіден, шіруге бейімділік болғандықтан шірімей қалу мүмкін емес. Бесіншіден, таусылуға бейімділік болғандықтан таусылмау мүмкін емес.

Қарапайым адамдар осы нәрселерді көріп қинала бастайды. Бірақ Будданың ілімін қабылдаған адам болуға тиісті нәрседен қашып құтылмайтынын түсінеді. Ал ол осындай ессіз қиналулардан еркін.

Бұл дүниеде тағы төрт ақиқат бар. Бірінші ақиқат - барлық тіршілік иелері надандық қараңғылықтан пайда болады. Екінші ақиқат - қалаудың барлық заттары тұрақсыз, олар

қиналудың өзі және әрдайым өзгеріп тұрады. Үшінші ақиқат - барлық тіршілік етушілер тұрақсыз, барлығы да қиналу, бәрі өзгеріп тұрады. Төртінші ақиқат - “Мен” деген де, “менікі” деген де еш нәрсе жоқ.

Барлығының тұрақсыздығы, барлығының өзгеріп тұратындығы, еш нәрседе өзіндік Меннің жоқтығы - қалтқысыз шындық. Бұл шындық Будданаң бұл дүниеде пайда болғанына немесе болмағанына тәуелсіз. Будда бұл ақиқатты түсініп, оның тереңіне жетті және адамдарды осы ақиқатқа үйрете бастайды.

2. ЖАН

1. Адасу да, Нұрлану да жан арқылы жаралады. Бұл дүниедегінің бәрі жанның іс-әрекетінің нәтижесі. Сиқыршының жеңінен бәрі шыққандай, бәрі жаннан шығуы мүмкін.

Жанның өзгеруі шексіз, оның мүмкіндіктері шексіз. Міне сөйтіп, жамандыққа толған жан өз айналасына жамандыққа толы әлемді жасайды. Сыртқы дүние жанға байланысты әр түрлі күйге еніп, өзгеріп тұрады

Суретті салатын суретші, ал сыртқы дүниені жасайтын жан болып табылады. Будда жаратқан дүние таза және тұрмыстық құмарлықтардан еркін, ал адамдар түзеген әлем құмарлыққа толы.

Жан шебер суретшідей әр түрлі әлемдерді жасай алады. Бұл дүниеде жан арқылы жасалмайтын еш нәрсе жоқ. Жанның осындай қабілеттері Буддада бар. Будданың мұндай қабілеттері адамдарда да бар. Сондықтан дүниені жаратқанда жанның, Будданың және адамдардың арасында ешқандай айырмашылығы болмаған.

Дүниеде бәрі жан арқылы жасалынатынын Будда дұрыс түсінеді. Міне осыны түсінген адам шын Будданы көре алады.

2. Бірақ жан үнемі қорқады, қайғырады. Ол болып кеткен және әлі бола қоймаған нәрселер үшін қорқады. Өйткені жан дүниесінде надандықтың қара түнегі мен байланулардың кеселі патшалық құрған.

Міне осындай тұрпайы және сараң жан дүниесінен жаңылысу әлемі пайда болады. Адасу әлемінің барлық себептері айналып келгенде жанның өзінде.

Туылу мен өлу тек жан дүниесінен туындайды. Егер өмір мен өлім туралы жаңылыс елестетуді тудыратын жан өлсе, онда онымен бірге бұл жаңылысу елестету жоғалады.

Жаңылысу әлемі жан дүниесінен туындайды. Ойткені жаңылған жанның көздерімен дүниеге қараған соң әлем жаңылысуға толы болады. Жаңылысу әлемі жан дүниесінсіз өмір сүрмейтінін адам біліп, түсінгеннен кейін, ол жамандықтардан арылып, нұрлануға жетеді.

Міне сөйтіп, бұл әлем жан арқылы бағытталады, алға жылжиды және басқарылады. Егерде бұл жан жаңылысса, онда әлем жаңылу мен қиналуға толы болады.

3. Дүниедегінің бәрі жан арқылы жасалынады, бәрі жанға бағынады және жаннан тұрады. Ластанған жаны бар адам сөйлеп және іс қылғанда оларға жеккен арбадай қиналулар артынан ілесіп жүреді.

Бірақ, егер адам жақсы ниетті жанымен сөйлеп, іс қылса, онда оны өз егесінің артынан рахат пен ризалық еріп жүреді. Бұл дүниеде жаман істерді жасаған адам қиналады, онан соң келесі өмірде де жаман істері үшін жазасын алып, одан бетер азап тартады.

Жақсы істерді жасаған адам бұл дүниеде жақсылықтары үшін рахатқа батады, кейінгі келетін дүниеде де рахатқа бөленіп, зейнетін көреді.

Егер жанға көлеңке түсе бастаса, онда жол тегіс болмай, адам сүріне бастайды. Егер жан таза болса, онда жол әрдайым түзу және тегіс болады.

Таза денесі мен жаны бар адам ібілістің торларын талқандап, Будданың жолымен жүреді. Орнықты жаны бар адам тыныштыққа жетеді және күні-түні өзінің жанын жетілдіреді.

3. НӘРСЕЛЕРДІҢ ШЫН КҮЙІ

1. Бұл дүниедегі нәрселердің бәрі жағдайлардың ағымынан пайда болғандықтан заттар арасында айырмашылық жоқ. Бірақ адамдар олардың арасындағы айырманы көреді, бұл олардың қате нанымдары.

Аспанда шығыс та, батыс та жоқ, бірақ адамдар оны шығыс пен батысқа бөледі және ол дәл сондай болуға тиіс деп ойлайды.

Сандар бірден бастап шексіздікке дейін бар. Бұлардың бәрі бүтін сандар, олардың сандық өлшемдерінде айырма жоқ, үлкен сандар да жоқ, кіші сандар да жоқ. Адамдар қолдануға ыңғайлы

болсын деген оймен ғана сандарді үлкен, немесе кішіге бөледі, олардың айырмашылығын анықтайды.

Негізінде өмір процессі де, күйреу процессі де жоқ, бірақ адамдар өмір мен өлімнің айырмашылығын көреді. Сол сияқты жасалынған әрекеттер жақсы да болмайды, жаман да болмайды, бірақ адам оларды жақсы мен жаманға бөледі. Бұл адамның қате наным.

Будда болса ешнәрседен айырмашылық таппайды. Ол дүниені аспанда қалқып бара жатқан бұлттай, елестей қарастырады және жаны нені қаласа да, нені қаламаса да - бәрі бос, субстанциясы жоқ екенін біледі. Ол жанның әр түрлі қалауларынан еркін.

2. Жан қалауының ыңғайлы және жақсы өмір сүргісі келуінен адамдар дүниедегі әр түрлі нәрсеге байлана түседі. Олар байлыққа, дүние-мүлікке, атақ-даңққа, өздерінің өміріне байланып қалады.

Адамдар бәріне байланады: бар нәрсеге де, жоқ нәрсеге де, тұра жолға да, тура емес жолға да, міне сондықтан олар жаңылысады және қиналады.

Бір кезде бір адам өмір сүрген. Ол алыс сапарға шығып, бір үлкен өзенге келіпті. “Бұл жағалау

қауіпті, бірақ арғы бетте қауып жоқ”,- деп ойлайды. Ол қайық жасап, онымен арғы жағалауға аман-есен өтеді. Қауіпсіз жиекке өткеннен кейін: Бұл қайық мені осы жағалауға аман-есен өткізді. Ол маған үлкен жәрдем берді. Сондықтан мен оны тастамай, өз арқама салып көтеріп жүремін деп шешеді.

Бұл кісінің жасағаны дұрыс па? Жоқ, дұрыс емес.

Бұл аңыз: “Тіптен, дұрыс нәрсеге байлануға болмайды, одан бас тарта білу керек. Дұрыс емес болса одан бетер тезірек бас тарта білу керек,”- дейді.

3. Бұл дүниеде бізді қоршап тұрғанның бәрі ешқайдан келмейді, ешқайда кетпейді, демек сондықтан оны иеленіп алуға да, жоғалтып алуға да болмайды.

Будда: “Дүниедегінің бәрі “бар” және “жоқ” деген түсініктерден еркін. Сондықтан нәрсе бар деп те, жоқ деп те, айтуға болмайды. Олар тұмайды және өлмейді”,- деп оқытады. Бұл дегеніңіз дүниедегінің бәрі жағдайлардың ағымынан жаратылады деген сөз және олардың өзіндік субстанциялары болмайды, сондықтан олар тіршілік етеді деп айтуға болмайды. Ал енді олар

жағдайлардың ағымынан жаратылғандықтан өмірде бар болғандықтан оларды жоқ деуге де болмайды.

Егер нәрселерді көріп, оларға байланып қалсаңыз, онда ол жаның адасуының себебі болады. Егер нәрселерді көріп, оларға байланбасаңыз, онда жан дүниеніңде қалаулар пайда болмайды. Нұрлану - бұл осы ақиқаттарға жету және жанның қалауларынан құтылу.

Шынымен әлем түске ұқсайды. Байлық та елеске ұқсайды. Бәрі суреттен биік және төменгі жерлерді көрсек те, шын мәнінде олар жоқ, олардың бәрі бір тегістікте жатады. Дүниедегінің бәрі ыстықтан сыздықтап есетін ауаға ұқсас.

4. Себебі белгісіз жағдайлардың ағымынан жаратылғандардың бәрі мәңгі өмір сүреді деген сену- “мәңгілік тіршілік ету теориясы” деп аталатын қате көзқарас.

Міне осы мәңгілік өмір мен өлім, бар болу мен жоқ болу категориялары нәрселердің шын күйі емес. Бұл адамдардың нәрселерге байлануынан туындаған адамның жаңылысулары. Шын мәнінде дүниедегінің бәрі адамдардың байлануларынан тәуелсіз өмір сүреді.

Дүниедегінің бәрі жағдайлардың ағымынан жаратылатындықтан олардың бәрі өзгеріп отірады. Нәрселердің субстанциясы жоқ, өйткені олар мәңгілік және тұрақты емес. Олар үнемі өзгеріп тұратындықтан ыстықтан сыздықтап есетін ауадай елес сияқты. Сонымен қатар олар шындық болып қала береді. Олар өздерінің өзгерістерінде мәңгілік.

Өзен адамға өзендей болып көрінеді, бірақ рухы түскен адамға су оттай болғандықтан, ол оған өзен емес. Сондықтан рухы құлазыған адамға өзен бар деуге болмайды, кәдімгі адамға өзен жоқ деуге болмайды.

Дәл осындай барлық нәрселер туралы бұл бар, немесе бұл жоқ деп айтуға болмайды, өйткені мұның бәрі елес.

Оның аржағында мынау елесті әлемнен басқа нақты әлем де, мәңгілік әлем де жоқ, бұл дүниені шартты да уақытша деп те атауға болмайды. Бұл дүниені нақты деп айтуға болмайды.

Адамдар қателесуінің себебі осы әлемде деп ойлайды, бірақ бұл әлем елес болғандықтан, ол адамда жанының қалауын тудырмайды және оны қателесуге жетелейді. Ал адамдар болса өздерінің ақымақтығының арқасында осы қателікке ұшырайды, өйткені олар бұл ақиқатты білмейді

және бұл әлемді шартты және уақытша, немесе нақты деп есептейді.

Ақылды адам бұл ақиқатқа жетіп, елесті елес деп қарастырады және бұл қателікке бой ұрмайды.

4. ОРТАҢҒЫ ЖОЛ

1. Будда ілімінің соңына түскен адам екі түрлі өмір салтының шетке шыққан түрінен аулақ болуы тиіс. Біріншіден, өзінің тұрпайы қалауларға беріліп, оларға бағыну. Екіншіден, өзінің денесі мен жанын әр түрлі азаптарға салып тақуалық өмір кешу.

Мына екі шетке шыққан өмір салтына аулақта болып, ортаңғы өмір салтымен өмір сүру керек. Ол рухани көзді ашып, ақылды дамытып, нұрлануға алып барады.

Ортаңғы өмір салты нені білдіреді? Бұл сегіз тура жолды білдіреді: дұрыс көзқарастар, дұрыс ойлау, дұрыс сөздер, дұрыс істер, дұрыс өмір салты, дұрыс ұмтылулар, дұрыс еске ұстау және дұрыс назар аудару.

Бұл дүниедегінің бәрі жағдайлардың ағымынан пайда болады және күйрейді, сондықтан нәрселер бар немесе жоқ деп айтуға болмайды. Кейбір ақылсыз адамдар олар бар дейді, басқалар жоқ дейді. Бірақ ақылы дұрыс адамдар үшін бұлардың бәрі бар болу мен жоқ болудың сыртында. Міне осы нәрселерге деген ортаңғы дұрыс көзқарас болып табылады.

2. Үлкен өзенде үлкен ағаш жүзіп бара жатыр деп елестетіп көрелік. Егерде ол оң жақ жағалауға да, сол жақ жағалауға да жақындамаса, өзеннің ортасында шөгіп кетпесе, жиекке шығып қалмаса, адам ұстап алмаса, иірім тартып кетпесе және іштей шірімесе, онда ол ақыр аяғында теңізге де жетеді.

Будданың ілімін ұстанғандар осы ағаш секілді ішкіге де, сыртқыға да, тірлікке де, тірлік емеске де, дұрысқа да, бұрысқа да байланбауы тиіс, ол жаңылудан арылып, тек нұрлану туралы ойланумен болмай, өзінің ортасымен жүзгендей болу керек. Міне осының өзі нәрселерге ортаңғы көзқарас, ортаңғы өмір салты.

Будданың ілімімен жүргендер үшін өз өмірінде шетке шығудан сақтанып, үнемі ортаңғы жолмен жүру керек.

Неге болмасын байланудың керегі жоқ, бұл дүниедегінің бәрінің жаралмайтынын, қирамайтынын, белгілі бір қасиеттерге ие болмайтындығын білу керек. Тіптен өзіңнің жақсы істеріңе де, басқа еш нәрсеге де байлануға болмайды.

Байланбау - бұл демек, бір нәрсені берік ұстамау, байлануларсыз болу. Будда ілімін қолдаушы өлімнен қорықпайды және өзіне өмір сұрамайды. Ол әр түрлі көзқарастардың артынан еріп кетпейді.

Адам бір нәрсеге байлана бастағаннан бастап, ол бірден жаңылыса бастайды. Сондықтан нұрлану жолына түскен адам ешқандай нәрсеге байланбағаны жөн, ешнәрсені ұстап алмай, ешнәрсеге беріліп кетпей, ешқандай нәрсеге тоқтап қалмауы тиіс.

3. Нұрлануда көрініс беретіндей белгілі бір форма да, түс те жоқ. Сондықтан нұрлануда жарқырайтын ешнәрсе жоқ.

Жаңылысу болғандықтай, нұрлану да бар. Егер жаңылысу болмаса, нұрлану да болмас еді. Жаңылысусыз нұрлану да болмайды, нұрланусыз жаңылысу да болмас еді.

Сондықтан нұрланудың болуы кедергіге айнала бастайды. Қараңғы түнек болғандықтан

жарық болу керек. Егерде түнерген қараңғылық болмаса, онда жарық болудың өзі керексіз. Онда жарық та болмайды, жарықты керек қылатын нәрсе де болмайды.

Ақиқатын айтқанда, Будданың ілімімен жүрген адам нұрлануға жеткен соң, ол жерде тоқтап қалмайды. Өйткені, нұрланудың бар екендігі - жаңылысудың өзі.

Міне осындай жағдайға жеткен соң жаңылысу деп жүргеннің бәрі нұрлануға айналады, қараңғы түнек деп жүргеннің бәрі жарыққа айналады. Барлық тұрмыстық құмарлықтар нұрлану дәрежесіне жеткенше нұрлана беру керек.

4. Барлық нәрселер бір - бірімен тең, олардың арасында айырмашылық жоқ. Бұл ағым шуньята немесе бостық деп аталады. Нәрселер өздерінше субстанцияға ие емес, олар жаратылмайды да, қирамайды да. Оларды сөзбен сипаттап жеткізу мүмкін емес. Сондықтан - олар бостық.

Дүниедегінің бәрі өзара байланыста, бәрі бір-біріне тәуелді болып қалған және нәрселер жалғыз, өзінше өмір сүре алмайды.

Бұл жарық пен көлеңкедей, ұзындық пен қысқалықтай, қара мен ақтай. Нәрселер өзінше жалғыз тіршілік ете алмайды. Олар субстантивті болып саналмайды.

Оның аржағында жаңылусыз нұрлану жоқ, нұрланусыз жаңылысу жоқ. Сөйтіп, бұл екі ұғым бір-біріне қайшы келмегендіктен, нәрселер екі қарама-қарсы қасиеттерге ие емес.

5. Адам үшін әрдайым нәрселер пайда болып, жаралып және қирап жататын сияқты. Бірақ, шын мәнінде нәрселер жаратылмайды, демек, олар қирамайды.

Нәрселердің шын күйін көре білетін көзге ие болған адам нәрселердің жаралмайтынын және қирамайтынын танып біледі, ақиқатқа жетеді және бұлар әр түрлі ұғымдар емес екендігін түсіне бастайды.

Адам “Мен” бар екен деп ойлайды, сондықтан “Менікі” дегенге берік ұстанады. Бірақ, шын мәнінде “Мен” де жоқ, “Менікі” де болуы мүмкін емес. “Мен” мен “Менікінің” жоқ екендігін білгеннен кейін ғана адам ақиқатқа жете бастайды және бұлар әр түрлі ұғымдар емес екенін түсіне бастайды.

Адам таза мен кір бар деп ойлайды және барлығын таза мен кірге бөле бастайды. Бірақ

шындығында таза да, кір нәрсе де жоқ. Таза мен кір - адамның жан дүниесіндегі қате елестетулер.

Адам жақсылық пен жамандық бар екен деп ойлайды және бәрін жақсылық пен жамандыққа бөледі. Бірақ, бір ғана жақсылық жоқ немесе бір ғана жамандық та жоқ. Нұрлану жолымен жүрген адам ақиқатқа жетіп, жақсылық пен жамандықтың әр түрлі ұғымдар емес екенін түсінеді.

Адам бақытсыздықтан қорқады және өзіне бақыт қалайды. Бірақ, егер осы ұғымдарға шынайы ақылдың көзімен қарасаңыз, онда бақытсыз жағдай дегеніңіз нағыз бақытты кезең екені белгілі болады. Сондықтан бақытсыздық дегеніңіз нағыз бақыт екенін түсінеді. Ол ақиқатқа жетіп, жан мен денені билейтін, еркіндікті қыспаққа алатын жаңылудың жоқ екенін түсінеді.

Сондықтан “тіршілік” және “тіршілік емес”, “жаңылысу” және “нұрлану”, “негізгі” және “негізгі емес”, “дұрыс” және “дұрыс емес” деген де қателеседі, өйткені екі бір-біріне қарама-қарсы ұғым өмір сүрмейді. Олардың шын жағдайын сөзбен жеткізу, оларды көрсету, жетіп білу мүмкін емес. Сөз бен жанның елестетулерінен босану керек. Адам бұл сөздер мен елестетулерден босанған соң, ол шын бастықты танып біледі.

6. Мысалы, лотостар таза адырлар мен биік жерлерде өспейді, лай батпақтарда гүлдейді. Дәл осындай нұрлану жаңылулардан туындайды, Будданың ұрықтары қате көзқарастар мен жаңылысулардан туындайды.

Теңіз түбінен әр түрлі қауіптерді жеңе отырып, асыл тастарды алып шыққандай, нұрлану қазынасына да жаңылысудың лай теңізіне түспей қол жеткізе алмайсыз. Адамның байланулары таудай болса да, егер ол Будда ілімінің жолына түссе, онда сөзсіз нұрлануға жетеді.

Ерте замандағы даналар өткір қырлы асқар жартастарға шықса да жараланбаған, жалындап жатқан отқа түссе де күймеген және өлмеген, әрдайым өздерін сергек ұстап, тың күйінде қалған, дәл солай Будда іліміне ерген адам да атақ пен абыройдың өткір қырлы жартастарында, жеккөрудің жалындаған отында нұрланудың жаңа самалын сезінеді.

7. Будда ілімін қолдаған ақиқатқа жетеді және қарама-қарсы ұғымдар - бұл әр түрлі ұғымдар емес

екенін түсінеді. Егер екі қарама-қарсы ұғымдардан біреуін тандап алып және соны берік ұстанса, онда бұл қате іс болады, ол, тіптен, жақсылық пен дұрыс нәрсе болса да.

Егерде адам дүниеде бәрі өзгереді деген пікірді берік ұстанатын болса, онда бұл да қателік болып табылады. Егерде ол бұл дүниеде еш нәрсе өзгермейді деген пікірді берік ұстанса, онда бұл онан өткен қателік болар еді. Егер адам өзінің “Мені” бар екеніне берік сенетін болса, онда бұл да қате болады және ол өзінің қиналуларын тоқтата алмайды. Егерде ол өзінің “Мені” жоқ екенін берік сенетін болса, онда бұл да қателік болар еді және оның Будда іліміне еруінің мағынасы қалмас еді.

Егер адам дүниедегінің бәрі қиналу деп шексіз сенсе, онда ол да қателік. Егерде адам дүниедегінің бәрі рақат дегенге шексіз сенсе, онда ол да қателік. Будда ілімі ортаңғы жолды көрсетеді, ол шетке шығулардан сақ болуға үйретеді.

III ТАРАУ

НҰРЛАНУ ҰРЫҚТАРЫ

1. ТАЗА ЖАН

1. Дүниеде әр түрлі адамдар бар. Жан дүниесін аздап қылауланған адамдар және көптеп қылауланған адамдар бар. Ақылды және ақымақ адамдар бар.

Мейірімді, жақсы адамдар бар, залым, жаман адамдар да бар. Біреулерін оқыту жеңіл болса, басқаларын оқыту қиын.

Адамдарды тоғанда өсетін қызыл, көк, сары, ақ түрлі түсті лотос гүлімен және басқа гүлдермен салыстыруға болады. Олардың бәрі суда өседі, бірақ олардың кейбіреулері су бетіне шықпайды, көрінбейді. Басқалары су бетінде гүлдейді, ал үшіншілері су бетінен жоғарыда гүлдеп, суға тимейді.

Сонымен қатар, адамдар арасында жыныс бойынша айырмашылық бар. Әйел және еркек бар. Бірақ табиғаты бойынша барлық адамдар бірдей. Еркек Будданың ілімін үйрену арқылы нұрланады. Сол сияқты әйел де егер осы жолмен өз жан дүниесін жетілдірсе, көзі ашылады, көңілі ағарады.

Пілді басқаруды үйрену үшін, сенім, ден-саулық, ыждағаттық, шыншылдық және ақыл керек. Буддаға, нұрлануға жету үшін бес қасиет керек. Егерде міне осы бес қасиет болса, Будданың ілімін оқып үйренуге көп уақыт кетпейді. Өйткені, барлық адамдар нұрлануға жете алатындай болып жаратылған.

2. Нұрлану жолындағы адам Будданы көзімен көріп, жан дүниесімен сенеді. Бірақ Будданы көрген осы көздер оған сенген, осы жан дүниесі, осы кезге дейін адамды өмір және өлім дүниесін алып жүреді.

Патша қарақшыларды талқандау үшін, біріншіден олардың ұясы қай жерде екенін білуі керек. Дәл осындай адасуды жою үшін адасудың, жаңылудың көзі мен жаны қай жерде тұрғанын білу керек.

Бөлмеде тұрған адам көзін ашқанда, ол ең алдымен бөлмеде бар нәрсені көреді. Содан кейін терезеге қарап, терезенің арғы жағында тұрған заттарды көреді. Көздің бөлмедегі бар нәрселерді көрмей, тек терезенің сыртындағы тұрғандарды көруі мүмкін емес.

Егерде жан адам бойында болса ол ең алдымен дененің ішінде не бар екенін жақсы білетін еді. Бірақ, шын мәнісінде адам, денесімен сырт тұрған

нәрселерді жақсы біледі, ал денесінің ішінде не барын еш білмейді.

Егер жан денеден сыртта болса, онда жан мен дене бір-бірінен бөлек болатын еді де, жан дененің білерін білмейтін еді де, дене жанның білетінін білмейтін еді. Шын мәнісінде жанның білетінін дене сезеді, ал дененің сезгенін, жан біледі. Сондықтан жан денеден бөлек болады деп айтуға болмайды. Онда жанның мәні неде?

3. Барлық адамдар ежелден бері өз істерімен байланыста болады және жаңылады, себебі олар екі нәрсені білмейді.

Біріншіден, туылу және өлімді көре білген жаңылған жанды адамдар өз табиғатым деп қабылдайды. Екіншіден, нұрланудың мәні болған таза жанның жаңылған жанның көлеңкесінде немесе оның ішінде жүргенін олар білмейді.

Адам жұдырығын түйіп, қолын көтерген жағдайда, көзі қолын көреді және жаны осы жөнінде біледі. Бірақ бұл жан нағыз жан емес.

Ниеттенген жан, тілектен пайда болады. Бұл жан өзінің пайдасын ойлайды. Ол қалыптасқан жағдайларға байланысты қозғалады, бірақ ол

құбылмалы, өзінің анық мәні жоқ. Адам өзінің мәні бар деп сенгендігімен жаңылысуға келіп тіреледі.

Адам түйген жұдырығын жазғанда, жан жұдырықтың жазылғанын біледі. Не қимылға келеді? Қол ма? Немесе жан ба? Немесе қол да, жан да емес пе?

Егерде қол қозғалса, жан да қозғалады. Немесе жанның қозғалысы қолға беріледі. Бірақ қозғалысқа келген жан - бұл үстірт жан, тереңдегі емес.

4. Барлық адамдарда нағыз таза жан бар. Оны әр түрлі жағдайлардың салдарынан пайда болған жаңылудың шаңы басып жатады. Бірақ жаңылысқан жан екінші дәрежеден жан болып табылады, ол негізгі емес.

Белгілі бір уақытта ай беті бұлттармен жабылса да, бұлттар оны кірлете алмайды және орнынан қозғай алмайды.

Сондықтан адам ұшып жүрген шаң бұлтына ұқсаған жаңылысқан жанды өз мәні деп ойламау керек.

Адам тезірек өзінің қимылсыз және қорланбаған асыл жанын тауып, өзінің нағыз жағдайына оралу керек.

Адам өзінің тұрақты емес, адасып жүрген жан дүниесінің тұтқынында болғандықтан, көп нәрселерге тура көзбен қарамайды, сондықтан жаңылудың теңізінде адасып жүруге мәжбүр болады.

Адамның жан дүниесінің жаңылысуы және оның арамдануы әр түрлі тілектерден және әрдайым өзгеріп тұратын сыртқы себептерден пайда болады.

Мәңгілік қозғалыссыз және берік, сыртқы себептерден тәуелсіз жан - міне осы адам жанының табиғаты. Ол ең негізгісі.

Қонағы кеткендіктен мейманхана жоқ болып кетті деп айту мүмкін болмағандықтан, сыртқы жағдайларға байланысты пайда болатын және ғайып болатын ниеттенген жан кетіп қалса ол адам жасамай қалды деуге болмайды. Сыртқы жағдайларға байланысты өзгеретін ой-ниеттер - бұл жанның табиғаты емес.

5. Осы жерде үлкен бөлме бар деп елестетейік. Күн шыққанда бөлме іші жарық болып кетеді. Күн батқанда, оның іші қап қараңғы болып қалады.

Жарықты күнге, қараңғыны түнге теңеуге болады. Бірақ жарық пен қараңғылықты танытатын сол күшті біз еш нәрсеге теңей алмаймыз. Оны жанның табиғаты деп атаудан басқа еш нәрсе қалмайды.

Күн шығып келе жатқанда біз жарықты көреміз, бұл жанның кірпік қаққанша көрінген құбылысы. Күн батқанда қараңғының түсуін көргеніміздей жанның бір сәттік көрінісін байқаймыз.

Жарық және қараңғылық сияқты жағдайлар біздегі жарық пен қараңғылықты ажырататын жанды шақырады. Бірақ бұл жанның уақытша көрінісі, жанның өзі емес оның мәні емес. Жарық пен қараңғылықты ажырататын күштің қайнар көзі - бұл жанның мәні.

Сыртқы жағдайларға байланысты пайда болатын және жойылатын жақсылық пен жамандық туралы түсінік, жақсы көру мен жек көру сезімдері - адамның жанында жинақталған арамдықтың салдарынан туындаған бұл жанның уақытша көрінісі.

Шын мәнісінде пәк, таза жан бар, ол күнделікті тіршілік, пендешілік өмірдің шаңына басылса да, ол шаң болмайды және жамандыққа алданбайды.

Дөңгелек ыдыста су дөңгелек болып көрінеді, ал төрт бұрышты ыдыста ол төрт бұрышты болып көрінеді. Бірақ, су табиғаты бойынша дөңгелек те, төрт бұрышты да емес. Бірақ, барлық адамдар бұл жөніде ұмытып, сыртқы пішініне көңіл аударады, сыртқы пішіні бойынша қарастырады.

Жақсылық пен жамандық, жақсы көру мен жек көру, өмір сүру мен өмір сүрмеу деген түсініктермен адам тығыз байланысты болғандықтан, тек сыртқы көрінісін көздейді және жаны қиналады.

Егерде байланысқан сыртқы жағдайлардан босанса және өзінің еркін мәніне ие болса, жан да, дене да еш нәрсемен байланыспаған толық еркіндікке жете алады.

2. ЖАСЫРЫН ҚАЗЫНА

1. Таза және нағыз жан - бұл басқа сөзбен айтқанда, Будданың мәні немесе Будданың ұрықтары.

Үлкейтетін әйнекті алып және сол арқылы күннің сәулелерін “моксаға” жинағанымызда неге “мокса” тұтанады? Жалын қайдан шығады? Күн және үлкейтетін әйнек бір-бірінен алыста орналасқандықтан бір-бірімен қосыла алмайды, бірақ “моксаны” күн сәулелердің үлкейтетін әйнек арқылы тұтандырғандығында күмән жоқ. Күн сәулелері “моксаға” жиналғандығымен, егер мокса жанбайтындай болса, ол тұтанбайды.

Егерде Будданы жаратқан, Будда табиғатының “моксасына” Будда ақылының үлкейтілген әйнегін тураласа, онда адамдардың моксасында жанған Будда оты, Будданың табиғатын, мәнің ашатын сенімнің жалынына айналады.

Будда өзінің ақылының үлкейтілген әйнегін дүниеге бағыттағандықтан, дүниеде сенімнің оты жанып тұр.

2. Барлығында табиғаттан берілген нұрлану ұрықтары болғанына қарамастан, адамдар тұрмыстық құмарлықтарын жанының бұлттарына кездесіп, жақсылық пен жамандық деген түсініктердің тұтқынында қалып, қысылғанына қапаланады.

Неге адамдар жаратылысынан нұрлану жанына ие бола тұра, қате түсініктерді тудырады, Будданың жарығына теріс қарап және жаңылу дүниесінде адасып жүреді?

Ертерек уақытта бір адам, таңертең тұрысымен айнаға қарап басы мен бетінің жоқ екендігін көріп, қорқып кеткен. Бірақ, оның басы да, беті де өз орнында болған. Бар болғаны ол айнаны өзіне теріс аударып қаратқандықтан, оған солай көрінген.

Қаншалықты тырысқанмен нұрлануға жетпедім деп қиналу ақымақтық болады. Олай қатты уайымдаудың керегі жоқ. Нұрлануда жаңылу жоқ, бірақ адам көп уақыт бойы сыртқы шаңның қозғауымен жүргендіктен, ол қиялдың дүниесінде өмір сүрді, міне сондықтан ол өзі үшін жаңылысу мен адасудың дүниесін жасаған.

Сондықтан, қашан ол өзінің қиял дүниесінен кеткенде, әрине оған табиғи түрде нұрлану қайтып

келеді, нұрланудан тыс қиялдағы дүние жоқ екенін ол түсінеді. Бәрінен де таңқаларлығы нұрланған адам үшін, қиялдағы дүние жасамай қалады және нұрланатындай нәрсе қалмағанындығын түсінеді.

3. Будданың бұл мәні мәңгілік. Адам бұл дүниеде хайуан болып туылса, немесе аш рух болып қайта туылып азаптанса да, немесе тозаққа түссе де Будда мәні мәңгілік жасайды.

Арамданған, ластанған денеде де, күнделікті тұрмыстық құмарлығының кірленген түбінде Будданың мәні жарқырап тұрады.

4. Ертедегі уақытта бір кісі досына қонаққа барады.

Шарап ішкен соң, мас болып, досының үйінде ұйықтап қалады. Ол ұйықтап жатқанда, досында шұғыл жұмыс шығып, алыс сапарға жүріп кетеді. Бірақ досының жағдайын ойлаған ол досының киімінің жағасына асыл тасты қояды.

Досы болса ұйқыдан оянып, ұл жөнінде білместен басқа елдерді аралап кетеді. Бірақ оның ішетін суы, не тамағы болмады. Өзінің жолдасын қайта кездестіргенде, досы жағасына тігілген асыл тасты пайдалануын ұсынды. Дәл осы

хикаядағыдай, Будданың мәнінің асыл тасы күнделікті тұрмыстық құмарлығы көксеу мен ашудың киімдерінің жағасында жасырынған, ол ешқашан ескірмейді, жалтыры кетпейді.

Дүниеде Будданың ақылы берілмеген адам жоқ. Сондықтан адамдардың жүзіне тесіле қарап Будда қуанып: “Қандай жақсы! Барлық адамдарда Будданың жақсы қасиеттері және ақылы бар” - деген.

Бірақ адамдар білместік жасап, көп заттарға дұрыс қарамайды да өзіндегі Будданың табиғатын көрмейді, сондықтан Будда адамдарды қиял дүниесінен шығуды, туылғаннан олар Буддадан ешқандай айырмасы жоқ екендігін түсіндіреді және оқытады.

5. Бұл жерде айтылып жатқан Будда - Будда деңгейіне жеткен адам. Барлық адамдарға болашаққа Будда болу маңдайына жазылған, онан басқа ешкім бола алмайды.

Олардың маңдайына Будда болу жазылса да, олар әзірше Будда болған жоқ. Егерде біреулер Будданың ілімін жетік білемін десе, онда ол қателеседі.

Барлығында Будданың мәні бар болғанымен, адам Будданың ілімін ұғынып, жетік білмейінше ол білінбейді. Ал егер оның мәні байқалса, көрінбесе, демек ол Будданың ілімін ұғынбаған, жетік білмейді.

6. Ерте заманда бір хан өмір сүріпті. Ол өзіне соқырларды жинап, оларды пілді ұстап әкелуге мәжбүр етеді де, әрқайсысынан пілді қалай елестетінің сұрайды. Пілдің азу тісін ұстап көрген соқыр, пілді үлкен сәбізге ұқсайды деп жауап береді. Құлағын ұстап көргені, піл желпігішке ұқсайды екен деді. Ал енді тұмсығын ұстап көрген кіліге ұқсайды дейді. Аяғын ұстап көрген адам, пілді ағаш жанғырығына ұқсайды деп жауап береді.

Ал енді құйрығын ұстап көрген адам, піл жіпке ұқсайды екен деп жауап береді.

Соқырдың бірде біреуі пілдің сырт пошымын дұрыс елестете алмайды.

Міне дәл осылай адамның денесін ұстап көріп, оның денесінің әр бір мүшесін анықтауға болады, бірақ оның табиғаты жөнінде, былайша айтқанда Будданың табиғаты жөнінде тура, дұрыс айту өте қиын.

Адамның өлімімен жоғалмаған және тұрмыстық құмарлардан жанары сөнбеген “мәңгіік” жасайтын Будданың мәні. Будданың өзі мен оның ілімінің жәрдемімен ғана табуға болады.

3. БАЙЛАНУЛАРДАН ЕРКІНДІК

1. Әр бір адамда Будданың табиғаты бар. Бірақ кейбіреулер, басқа ілімдерде үйретілетін,

айтылатын олардың “мені”, деп ойлайды. Олар терең жаңылысады.

“Мен” байлануға ғана тән қасиет, ал нұрланған адам “мен” дегеннен байланудан арылғандай арылуы керек. Будданың табиғаты, мәні - бұл асылдық, оны аша түсу керек. Ол “менге” ұқсас, бірақ ол біз әдетте “мен”және “менікі” деп айтқандағы “мен” емес.

Менің “менім” бар деп жүрген адам жаңылысады, себебі ол жоқ нәрсені бар деп қабылдайды. Будданың табиғатын қабылдамаған адам да бар нәрсені жоқ деп қабылдағандықтан жаңылысады.

Мысалы, бізде жас бөбек ауырып қалды делік. Оны дәрігерге көрсеткенде, дәрігер балаға дәрі береді де, ол оның ағзасы дәріні сіңіргенше балаға сүт беруге болмайды дейді.

Нәресте емшекті аузына алмас үшін, шешесі емшегіне ащы майды жағып қояды. Баланың ағзасы дәріні сіңіргеннен кейін, ол өз емшегін жуып баланы емізеді. Анасы өз баласына деген сүйіспеншілігінен осындай іске барды.

Дәл осы хикаядағы анадай, адамдардың жаңылысуын түзету үшін және олардың өзінің “меніне” тәуелділігінен арылту үшін, Будда “мен” жоқ деп үйреткен. Бірақ, ол адамдардың жаңылысуын, қателіктерін түзеткен кезде ол Будданың табиғаты бар деп оқыта бастаған.

“Мен” жаңылысуға, адасуға, ал Будданың мәні нұрлануға алып барады.

Кедейлікте өмір сүрген, үйінде бір сандық алтын көмілгенін білмеген әйелді аяп, біреу әйелге алтынды қазып алып береді, Будда, адам бойында Будданың мәнін ашып, оны адамдарға көрсетеді.

2. Онда неге адамдарда Будданың мәні бола тұра, олар жоғарғы және төменгі, бай және кедейлерге бөлінеді? Неге олар бірін-бірі өлтіреді, бірін-бірі алдайды, жаман істерді жасайды?

Патша сарайында бір палуан болады. Бір жолы ол маңдайына тағылған алмастан жасалған жасауын алмай күреске шығады. Ол маңдайын қатты ұрып алады, осы сәтте алмастан жасалған әшекей мұрынның қаңқасындағы теріге кіріп, сол жерін жарақаттайды. Палуан алмасты жоғалтып алдым деп ойлайды. Ол жарасын жазу үшін

дәрігерге барады. Дәрігер бір қарағаннан жараның алмастың терең кіргенінен болғанын түсінеді. Дәрігер алмасты алып, палуанға көрсетеді.

Дәл осы сияқты Будданың табиғатын адамдарға тұрмыстық құмарлықтарының шаңының астында жататындықтан байқамайды. Олардың көзін жақсы ұстаз ғана аша алады.

Міне сондықтан, адамдар Будданың табиғатына ие болса да, сарандықтан, ашудан, ақылсыздықтан, оның бар екендігін де сезбейді.

Олардың ісі және осы ісі үшін алған жаза оларды жаңылуға алып келеді. Бірақ, Будданың мәні жоғалмайды және бұзылмайды.

Хикаядағыдай дәрігердің көмегі арқылы асыл тасын тапқан палуан секілді, адамдар да Будданың жарығы арқылы өздеріндегі Будданың мәнін табады.

3. Сиырлар күрең, қара, ақ және әр түрлі түсті болғанымен, олар бәрі бірдей ақ сүт береді. Дәл сол сияқты адамдар: әр түрлі жағдайда өмір

сүргенімен де, әр түрлі тұрмыс жағдайында болса да және өз ісіне қарай тиісті жазасын алғанымен де, олардың барлығында Будданың мәні бірдей.

Мысалы, Гималайда қымбат бағалы дәрі жасайтын шөп бар, бірақ ол қалың өсімдіктер арасында, ең төменде өскендіктен, адамдар оны таба алмайды. Ерте заманда бір дана адам дәрілік шөпті иісі бойынша тапқан. Салатын ыдыс жасап, оған дәріні жинап қояды. Ол өлген соң дәрі тауда ұмытылып қалып, ыдыста тұрып бұзылады және сыртқа төгіліп қалады. Оның дәмі де өзгереді.

Дәл осы хикаядағыдай Будда мәні тұрмыс құмарлығының қалың өскен өсімдіктерінің астында жатады, сондықтан адамдарға оны табу қиын. Бірақ, қазір Будда бұл қалың өсімдікті ашып, оны адамдарға көрсетті. Будда мәні өз тәттілігі бойынша бірқалыпты, бірақ тіршіліктің құмарлықтары арқасында ол дәмі жағынан әр түрлі болып сезілді және сондықтан адамдар әр түрлі жағдайда өмір сүреді.

4. Будданың мәні алмастай берік, сондықтан оны бұзу мүмкін емес. Құммен таста тесік қылуға мүмкін болса, алмасты тесу мүмкін емес.

Жан менен денені шірітіп, бұзуға болса да
Будданың мәнін бұзу мүмкін емес

Будда мәні - бұл адамның ең жақсы қасиеті.
Адамдар, еркек әйелден жоғары және әйелдер
еркектен төмен деп ойлайды, бірақ, Будда ілімі
бойынша еркек пен әйелдің арасында ешқандай
айырмашылық жоқ. Ол тек Будданың табиғатын
бағалауды оқытады.

Егер тазаланбаған алтынды балқытып, ондағы
қоспалардан тазартсақ, таза алтынды аламыз. Егер
адам жанының тазаланбаған алтынын балқытса
және тұрмыстық құмарлықтары сияқты
қоспаларды алып тастасақ, әрбір адамда бірдей
Будда мәні ашылады.

IV ТАРАУ

ТҰРМЫСТЫҚ ҚҰМАРЛЫҚТАР

1. ЖАННЫҢ ЛАСТАНУЫ

1. Адамның жан дүниесінде Будданың мәнін тұрмыстық құмарларының екі түрі жауып тұрады: ақылдың құмары және сезім құмары.

Барлық тұрмыстық құмарларды міне осы екі түрге бөлуге болады, олардың басты қайнар көзі қараңғылық пен ашкөздік, дүниеқорлық.

Қараңғылық және дүниеқорлық әр қилы құмарлықтарды тудырады. Олар барлық құмарлықтардың қайнар көзі.

Қараңғылық - бұл надандық, ақиқатты түсінбестік. Ашкөздік - бұл күшті ықылас, өмірге байланудың қайнар көзі. Бұл көз көргенмен құлақ естігеннің барлығын иелену тілегі. Бұл өлімді тілейтін тілекке айналатын қалаудың өзі.

Қараңғылықтан және ашкөздіктен төмендегі тұрмыстық құмарлары туындайды: көксеу, ашу, ақылсыздық, дұрыс талқыламау, өкпе, қызғану, жағынушылық, алдау, тәкаппарлық, жеккөрушілік, үстірт ойлау, шалағайлық және сол сияқтылар.

2. Көксеу адамның өзіне ұнаған нәрсесін көргеннен өзінің тілегін қанағаттандыру мақсатына еліктеуінен шығады. Ашу - адам өзіне ұнамағанды көргенде оны өз еркіне бағындыру ойына ергендіктен шығады. Ақылсыздық болса адамның өзінің надандығынан, яғни нені жасау керек екендігін білгендігінен тұрады. Дұрыс талқыламау - бұл демек дұрыс емес ілімнің ықпалы негізінде дұрыс емес ойлау болып табылады.

Көксеу, ашу және ақылсыздықты осы дүниенің үш оты деп атайды. Көксеу жалыны - өз тілектеріне еркіндік берген және ақылын жоғалтқан адамды өртеп жібереді. Ашу оты - ашуланған және тірі жандардың өміріне қауіп төндіргенді өртейді.

Шындығында бұл дүниеде әр түрлі оттар жанып тұрады. Көксеу оты, ашу оты, ақылсыздық оты, өмір оты, кәріліктің, аурудың, өлім оттары, сондай-ақ тынымсыздық, азап шегу, қайғы-уайым, қасірет және т.б оттар жанып тұрады.

Бұл тұрмыстық құмарлықтарының оты тек қана жаңылысқандарды ғана емес, сонымен қатар басқаларға да қайғы-қасірет және тәннің, тілдің және жанның жаман қылықтарына алып келеді. Оның аржағында бұл оттардың күйігінен пайда

болған ірің басқа адамдарға жұғады және жамандық жолына түсуіне азғырады.

3. Көксеу өзін қанағаттандыру сезімінен туындайды, ашу - қанағаттанбағандық сезімінен, ақылсыздық - таза емес ниеттерден туындайды. Көксеу жеке өзі үлкен күнә болмағанымен, одан арылу оңай емес. Ашу үлкен күнә болғанымен, одан арылу оңай. Ақылсыздық үлкен күнә болып есептелінеді және одан арылу өте қиын.

Сондықтан адамдар өзіне ұнағанды көргенде не естігенде дұрыс ойлау керек, ұнамағанды көргенде шыдамдылыққа бекініп және әрдайым дұрыс ойлауы керек, осынысымен осы үш отты өшіреді. Егер адамдар дұрыс таза және риясыз жанға ие болса, тұрмыстық құмарлары оларға белгісіз болады.

4. Көксеу, ашу және ақылсыздық ауру адамның қызуына ұқсас. Қандай адам болса да, егер оның ыстығы болса, қандай кең және әдемі бөлмеде жатса да ол сандырақтайды және нашар ұйықтайды.

Осы үш тұрмыстық құмарлықтарынан босанған адам, қыстың суық түнінде түскен жапырақтан төселген қатты төсекте тыныш және тәтті ұйқыда болады. Ол жаздың қапырық, ыстық түнінде де

және жайсыз бөлмеде де тәтті, алаңсыз ұйқыда болады.

Міне осы үш тұрмыстық құмарлары бұл дүниедегі қайғы-уайым мен азаптанудың негізгі себептері болып табылады. Бұл қайғы-уайымды және азаптануды алдын ала сақтану, жанның жинақталуы мен ақыл тоқтатады. Алдын ала сақтану көксеудің жаман қылықтарынан тазартады. Жанның дұрыс жинақталуы ашудың кесірінен, ал ақыл ақылсыздықтың теріс қылықтарынан тазартады.

5. Адам тілегінде, арманында шек жоқ. Бұл тұзды су ішіп, шөлін қандыра алмаған адамға ұқсайды. Ол суды қанша ішкенімен де, сусыны қанбайды, қайта шөлдегені күшейе береді.

Адам өз тілегін қанаттандыруға ұмтылады, бірақ онда қанаттанбағандық сезім күшейе береді, ол абыржығанын сезе бастайды.

Адам өзінің тілектерін қанағаттандыра алмайды. Ол қалағанын ала алмағаны үшін қиналады. Қанағаттанбай қалған кезде ол жындануға дейін барады.

Адамдар сараңдықтан бір-бірімен таласады, тойымсыздықтан бір-бірімен соғысады. Ашкөздіктен есінен танған, көзін шел басқан патшалар, министрлер, әкелер мен балалары, ағайындар,

апалы-сіңлілер, достар бір-бірімен соғысады және бір-бірін өлтіреді.

Сараңдықтан, тойымсыздықтан адам дұрыс жолдан шығып, өтірік айта бастайды, ұрлық қылып, зинақорлық жасайды. Кейде қылмыс үстінде өшкереленіп, жазаланады және азам шегеді.

Бұдан басқа, сараңдықтан ол тән, тіл және жанның күнәсін жасайды. Ол бұл дүниеде азап шегеді, ол өлгеннен кейін о дүниеде қаранғылық дүниесіне душар болады.

6. Ашкөздік тұрмыстық құмарларының ең бастысы, ол басқа құмарлықтар оған тәуелді болады.

Ашкөздік тұрмыстық құмарлары өсіп шыққан ылғалды топыраққа ұқсас. Ол әр түрлі тұрмыстық құмарлықтарды тудырады. Ашкөздік - жақсылықты жұтатын, мастан кемпір. Ол қандай да болсын жақсылықты жоқ қылады.

Ашкөздік - гүлдің көленкесінде жасырынып жататын улы жылан. Ол Тілек гүліне жақындағанның қай-қайсысында өлтіреді. Ашкөздік ағаштарды шырмаған арам шырмауық гүл секілді. Ол адамның жанын шырмайды және одан жақсылық шырынын сорып алады. Ашкөздік ібіліс тастаған нан. Ол

нанды алған адамды, зұлымдықтың ібіліс жолына еліктіреді.

Егерде аш итке қан жағылған кепкен сүйекті тастасақ, ол тойымсызданып сүйекке қарай жүгіреді, бірақ оны кеміремін деп тек шаршайды және қиналады. Дәл осындай ашкөздік адамның жанын тойдыра алмайды.

Бір кесек ет үшін жыртқыштар бір-бірімен тістеседі. Қолында ұстаған шырағымен желге қарсы жүрген ақылсыз ақымақ адамдай, сараңдықтың жалынынан өртенеді. Дәл осы жыртқыштар секілді немесе осы ақымақ адамдай, сараңдықтың нәтижесінде адамдар өздерін өздері қинайды, күйдіреді.

7. Уланған жебеден егерде ол сырттан ұшса одан өзінді қорғауға болады, бірақ ол ішіннен ұшса онда өзінді қорғай алмайсың. Көксеу, ашу, ақылсыздық, даңдайсуды әр түрлі ауруды тудыратын умен уланған төрт жебемен салыстыруға болады.

Адамның жан дүниесінде көксеу, ашу және ақылсыздық болса, адам тілі алдайды, артық әңгіме айтады, өсек айтады және екі жүзді болады, ал оның денесі тірілерді өлтіріп, ұрлық жасайды, зинақорлыққа барады.

Жанның үш кеселі, тілдің төрт кесірі, және дененің үш кесірі он жамандық болып аталады.

Егерде адам саналы түрде өтірік айтса, ол қандай болсын жауыздық жасауы мүмкін. Ол жаман қылықтар жасағандықтан, өтірік айтуға мәжбүр болады. Ол өтірік айтатындықтан, ол алаңсыз, беймарал жамандық жасайды.

Ашкөздік, көксеу, қорқыныш және ашу ақылсыздықтан шығады. Бақытсыздық және ауыртпалық та ақылсыздықтан шығады. Ақымақтық шын мәнісінде бұл дүниедегі басты жұқпалы ауру, кесел.

8. Тұрмыстық құмарларының арқасында адам жаман істерді жасайды. Жаман қылықтарынан ол азап шегеді. Тіршілік құмарлары, жаман іс-әрекеттер және азаптану - бұл тоқтамай айналатын үш дөңгелек.

Бұл дөңгелек айналуының бастамасы мен аяғы жоқ. Адам осы айналу шеңберінен шыға алмайды. Осы шеңберде айналып, содан қайта туады, осы дүниеден басқа дүниеге өтеді, одан үшінші дүниеге өтеді, оның жасаруы, қайта тууы шексіз жалғасып жатады.

Егерде осы мәңгілік айналу дөңгелегінде жүріп оның өлгеннен кейінгі барлық сүйектерін бір жерге жинаса олар қайсы бір таудан биік болар еді. Ал егер ананың емшегінен осы уақытқа дейін емген барлық сүтті жинаса, теңіздің қайсы бірінен болса үлкен болатын еді.

Сондықтан адамдар Будданың мәні болғанымен, ол тұрмыстық құмарларының қалың шаңының астында жатады және оның астынан білінбейді. Адамда Будданың көрінбеген табиғаты, мәні болса да, адамдарға ол жоқ секілденеді, міне сондықтан олардың жаңылысуы шексіз.

2. АДАМ МІНЕЗІ

1. Адам мінезін түсіну өте қиын. Басы қайда басталатыны белгісіз қамыс тоғайы секілді. Адамға қарағанда хайуандардың мінез-құлқы түсініктірек. Адамдарды мінезіне қарай 4 топқа бөлінеді.

Бірінші топ - бұл азап шегушілер, қиналатындар. Олар дұрыс емес ілімге еріп, өз денесін азапқа салады.

Екінші топ - басқаларға зиян келтіріп, қинайтын адамдар. Олар тірі жандарды өлтіреді, ұрлайды және басқа да жаман іс-әрекеттер жасайды.

Үшінші топ - өздері ғана қиналып қоймай, басқаларды да қиындыққа салатын адамдар.

Төртінші топ - өздері де азаптанбайтын, басқаларға да ауыртпалықтар алып келмейтін адамдар. Олар жарасымдықта, тыныштықта, арман тілектерден еркіндікте өмір сүреді. Будданың іліміне сүйене отырып олар тірі жандарды өлтірмейді, ұрлық жасамайды және адал, жақсы істерді жасайды.

2. Бұдан басқа бұл дүниеде адамның үш түрі бар. Тасқа ойылған жазуларға, құмда жазылған жазуларға, суда жазылған жазуларға ұқсас адамдар бар.

Тасқа ойылған жазуларға ұқсас адамдар жиі ашуланады, олардың ашуы тасқа ойылған жазулар секілді ұзаққа созылады және қайтпайды.

Құмға жазылған жазуларға ұқсас адамдар жиі ашуланғанымен, олардың ашуы құмға жазылған жазулар сияқты ұзаққа бармайды.

Суда жазылған жазуларға ұқсас адамдар, суда жазылған, бірден жайылып кететін жазулар секілді, басқалар туралы өсек-аяң айтпайды, жаман нәрсені естісе де оған мән бермейді, олардың жан дүниесін жарасымдық пен тыныштық билеген.

Адамдардың тағы да үш түрі бар. Бірінші түрі - мінезіне қарай өте қарапайым адамдар, олар тез көтеріледі, үстірт ойланады және тұрақсыз. Басқа түрі мінезі ауыр адамдар. Олар момын және әдепті, сыпайы, өте сақ, өзінің тілектеріне бақылау жасай алады. Адамдардың үшінші түрі мінезіне қарай өте күрделі адамдар, олар өздерінің барлық тіршілік құмарлықтарын жойған.

Міне осылай, дүниеде әр түрлі адамдар көп, олардың әрқайсысын түсіну өте қиын. Тек қана Будда олардың мінезін түсіне алады және олардың әрқайсысын мінезіне сай оқытады.

3. АДАМ ӨМІРІ

1. Адам өмірі жайлы аңыз бар. Бір адам қайықпен өзен бойымен төменге қарай жүзеді. Жағадан оған бір адам айқайлап: “Сен төменге көңілді жүзіп бара жатырсың. Бірақ қайта ойлан. Төменде сені биік, үлкен толқындар иірімдер, қолтырауын және өзәзілдері бар тұңғайық күтіп тұрады. Сен сөзсіз өлесің”- дейді.

Бұл жерде өзен ойын-сауықта өтіп жатқан өмірді білдіреді. “Өзен бойымен төменге көңілді жүзу” адамның өзіне байлануын білдіреді. “Үлкен толқындар” - бұл ашу мен азапқа толы өмір. “Иірімдер”- бұл рақатқа бату. Ал “қолтырауын мен өзәзілдер жасайтын тұңғайықтар” - бұл күнәға бату. “Жағадағы адам”- ол Будда.

Тағы бір аңызды тыңдаңыз. Бір адам қылмыс жасап, қашып кетеді. Оның артынан құғыншыларды жібереді, олар оны қуып жетіп, қашатын жолдарын кесіп тастайды. Торға түскендей болған қашқын, аяғының астынан күтімсіз қалған құдықты көреді. Құдыққа салынған қимадан

төменге қарай жүзім сабағы түсіп тұрады. Ол осы жүзім сабағымен төмен түсе бастайды, бірақ ол төменде аузын ашқан улы жыланды көреді. Ол тоқтап құдықтың ортасында ілініп қалады. Көп ұзамай жүзім сабағын қатты қысқан қолдары талады. Бұған қоса қара және ақ екі тышқан пайда болып, жүзім сабағын кеміре бастайды.

Жүзім сабағы кеміріліп болғанда, қашқын жыланның ашылған көмейіне түседі. Ол басын көтергенде, оның аузына араның ұясынан бірінен соң бірі бірнеше бал тамшылары тамды. Қауіп-қатерде тұрғанын ұмытып, рақаттанып балды тата бастайды.

Бұл аңызда бұл дүниеге келетін және өлетін адамның жалғыздығын көрсетеді. “Қуғыншылар” және “улы жылан” бұл дене, әр түрлі ниеттердің қайнар көзі. “Күтілмеген құдықтағы жүзім сабағы”- бұл адамның өмірін анықтайды. “Екі қара және ақ тышқан”- бұл уақыт. “Ара балының тамшылары”- өмірдегі ләззат алу, рақат күй кешуді түсіндіреді.

2. Тағы бір аңызды тыңдайық. Патша сандыққа төрт улы жыланды салып, бір адамға оларды жақсы күтуге бұйрық береді. Бірақ ол егерде жыланның біреуін болса да ашуына тисе, оның басы кесілетінін айтып, ескертеді. Бұл бұйрықты естіген адам қорқып, жыландары бар сандықты тастай салып қашады. Мұны естіген патша бес

қызметкерін артынан қуғынға салады. Олар алдау арқылы қашқынды патшаға алып келгісі келеді. Бірақ ол алдағанға түспей, одан ары қашып кетеді. Бір ауылға қашып жеткен, ол жасырынатын жай, мекен іздей бастайды.

Міне осы кезде аспаннан ауылда ешкімнің тұрмайтындығын және осы түнде ауылға бес қарақшының келетіндігін айтқан дауыс естіледі. Қорыққан қашқын ауылды тастап, әрі қарай қаша жөнеледі. Оның жолын тасқындаған өзен тосып қалады. Өзеннен өту өте қиын. Бірақ бұл жағада оған қатер төніп тұрғанын сезінген қашқын, сал жасап және үлкен қиындықпен басқа жағаға салмен жүзіп өтеді, ол осы жерде ең алғаш қауіпсіздікте екендігін сезінді.

Мұнда “төрт улы жыланы бар сандық” - жер, су, от және жел сияқты құрылымдардан, бөлшектерден тұратын адамның денесін білдіреді. Бұл дене тілек-ниеттің қайнар көзі және жан дүниесінің жауы. Сондықтан адам ондай денеден қашады. “Бес қызметкердің қашқынды алдауы” адамның денесін және жанын құрайтын бес бөлшек.

“Пана” - адамның алты сезім органы. Ал “алты қарақшы” - сезім органдарының объектілері. Барлық сезім органдарының қауіп қатерге апаратынын көрген қашқын қайта қашып жөнеледі. Оған

тосқауыл болған. “Тасқындаған өзен” тіршілік құмарлары отында жанған өмірді көрсетеді.

Будда ілімінің салын жасап тіршілік құмарларының қорқынышты және терең өзенінен жүзіп өтіп, басқа жағалауға жетеді, онда ол сабырлық пен тыныштыққа жетеді.

3. Дүниеде анасы баласын, баласы анасын құтқара алмайтын үш жағдай болады. Үлкен өрт болғанда, үлкен сел болғанда, ірі таланып-тоналу кезінде. Бірақ осындай жағдайларда да кейде ана мен бала бір-біріне көмек бере алады.

Бірақ, басқада шешесі баласын, баласы анасын құтқара алмайтын үш жағдай бар. Бұл кәріліктен қорыққан жағдайда, ауру, кесел алдында қорыққан және өлім алдындағы қорқыныш жағдайында.

Анасының қартайғанын көре тұра, қалай қартайған анасын өзімен алмастыра алады? Аурып жатқан баласына жылап отырған ана, өзімен ауырып жатқан баласын қалай алмастыра алады? Бала өлгенде немесе анасы өлгенде, олар анасы мен баласы болғанымен олар өздерімен бір-бірін алмастыра алмайды. Ана мен бала қаншалықты

бір-бірін терең жақсы көргенімен мұндай жағдайда бір-біріне жәрдем бере алмайды.

4. Бұл дүниеде көп зұлымдық жасаған, өлгеннен кейін тозаққа түскен жексұрынды “Сен адамдар дүниесінде болғанда, үш періштені көрдің бе?” - деп сұрайды тозақтың иесі Эмма. “Жоқ, мен періштелерді көрмедім” - “Таяқ танып, әрең басқан, иілген қарияларды көрдің бе?” “Ондай қариялардың мен көпшілігін көрдім.” “Осы періштелерді кездестіре отырып, сені де кәрілік күтіп тұрғанын түсінбедің, жақсы істерді жасауға асығу керектігін ойланбадың. Сол үшін сен қазір осындай жазаға тартылып жатырсың.”

Сен азып кеткеннен қарауға аянышты төсек тартып жатқан ауру адамдарды көрмедің бе?“ Ондай ауруларды мен көп көрдім.” “Ауырып жатқан періштелерді кездестіре тұра сені де аурулардың күтіп тұрғанын түсінбедің. Сол үшін де сен тозаққа түстің.”

Сенің алдында өлген адамдарды көрдің бе? “Өлгендерді мен көп көрдім.” “Барлығы өлімге душар болатынын үйреткен періштелерді кездестіре тұра, сенде өлімге душар болатынынды түсінбедің және жақсы істер жасауға қамданбадың. Осы үшін де саған осындай жазалар берілуде. Өзіңнің жасаған істерін үшін өзін жауап бересін.”

5. Бір бай адамның келіні Кисаготаманың жалғыз, әлі кішкентай ұл баласы қайтыс болады. Басына түскен қайғыдан, жас ана есінен, ақылдан ауысады. Ол баласының мұздай денесін көкірегіне қатты қысып, оның сүйікті баласын емдей алатын адамды іздеп кетеді.

Ешкім оған жәрдем бере алмады, тек жаны ашып, есіркеді. Оны аяған шәкірті Джетаванаға оның ұстазына барудың керектігін айтады. Жас ана баласымен асығып жүріп кетеді.

Әйелге зер сала қарап: “Келін, сенің баланды аурудан жазу үшін апиынның ұрығы керек. Қалаға барып біреулерден 4-5 дәнін алып кел. Бірақ ол апиынның тұқымдары әлі осы кезге дейін ешкім өлмеген үйден болсын.”

Қайғыдан есінен адасқан ана қалаға апиынның ұрығын іздеп барады. Апиынды ол тез таба қойды, бірақ өлім шықпаған үйді ол еш таба алмады. Керекті апиын ұрықтарын таба алмаған ана Буддаға қайтып келеді. Ол Асқақтың тыныштықта, сабырлы отырғанын көріп, енді ғана оның сөздерінің мәнін түсінді. Ол ұйқыдан оянғандай

есін жинады. Баласының мұздай денесін жерлеп, ол Асқаққа қайтып келіп, оның шәкірті болды.

4. АДАМНЫҢ НАҚТЫ ӨМІРІ

1. Адамдар бұл дүниеде бір-біріне немқұрайды қарайды және бір-бірін жақсы көрмейді. Майда-шүйде үшін бірімен-бірі жанжалдасады, азап пен қиындықта, қайғы-қасіретте өмір сүреді, олардың өмірі бақытсыздық пен қиналудың тұтас шеңберінде.

Жай-күйіне және байлығына тәуелсіз, тек ақша жайында ойлағандықтан олар қинанады. Біреулері ақшасы болмағандықтан қиналады. Басқа біреулері ақшасы болғандықтан қиналады. Олар тек өз тілектерін қанағаттандыруды ғана ойлайды және бір минут тынышталуды білмейді.

Байлар - егерде бақшасы болса, бау-бақшасының жайын ойлайды, егерде үйлері болса үйін ойлайды. Олар өздерінде бар, оларға әбден байланған барлық нәрселері жөнінде алаңдайды. Апатқа ұшырап, қиындықтарға кездесіп немесе өрттің салдарынан бар дүниесінен айрылса, олар қатты қайғырып өзін өлтіруге дейін барады. Бәрінен бұрын, олар өлім жағына жалғыз аттанады, ешкім оларды шығарып салмайды.

Кедейлер дүниесі, ештеңесі болмағандықтан қайғыланады. Олар үйім, күйім, бау-бақшам болса

екен дейді. Арман-ниет жалынында жана отырып, олар денесімен де жан дүниесімен де шаршайды. Міне осыған байланысты оларға берілген өмірді сүре алмай бұл дүниеден мерзімінен ерте кетеді. Олар ұзақ өлім жолына жалғыз жүріп кетуіне мәжбүр болады.

2. Бұл дүниеде бес жамандық бар. Біріншіден, дүниеде бәрі адамнан бастап жерде жорғалаған құртқа дейін үнемі қастықта өмір сүреді. Күштілер әлсіздерге қысым көрсетеді, ал әлсіздер күштілерді алдайды. Олар бір-бірімен қастасып, әрдайым бірін-бірі зәбірлейді және қорлайды.

Екіншіден, ата-аналар мен балалары, ағайындар мен апалы-сіңлілер, күйеулері мен әйелдері, туғандары мен жақындары, олардың барлығында қатал түрде ұстанатын өзінің көзқарастары, қатаң ережелері жоқ. Олар тек қана өздері мен өздерінің тілектері жөнінде ғана ойланады. Олардың өз шындығы жоқ. Олар бірін-бірі алдайды, олардың ісі мен сөзінде үлкен алшақтық кездеседі.

Үшіншіден, бәрінде жаман ойлары бар, тән сезімінің құмарлықтарымен өмір сүреді. Не еркек, не әйелде өзіне берілген рольды ойнамайды. Сондықтан олар бір-бірімен жауласады, топтарға бірігеді, зұлымдыққа, жамандыққа барады.

Төртіншіден, ешқайсысы жақсылық істер жасау туралы ойламайды. Барлығы біріне-бірі жаман үлгі көрсетіп, жаман істер жасайды, алдайды, артық еңгіме айтады, өсек-аянға жақын болады, екі жүзділік жасап, бірін-бірі қорлайды. Бір-бірін сыйламастан бұрын, әркім өзін осы дүниедегі ең маңызды адаммын деп есептейді және басқаны қорладым деп ұялғанды білмейді.

Бесіншіден, барлық адамдар жалқау, жақсы істерді білмейді. Оларда ырзашылдық білдіру, парызын өтеу сезімі жоқ. Олар тек өздерінің тілектерімен ғана жүреді, басқаларға реніш, жағымсыздықты алып келеді және ақырында ауыр қылмыс жасайды.

3. Адамдар бір-бірін сыйлауы және көмектесуі керек. Оның орнына болмайтын өзінің жеке мүддесі үшін бірін-бірі жек көреді. Мұнысымен олар ұрысқа себеп болған кішкентай ғана себеп біраз уақыт өткеннен кейін үлкен ұрысқа және тереңдеген өкпеге алып келетінін білмейді.

Бұл дүниедегі дұшпандық екі жаққа да зияндық келтірсе де, апатқа бірден алып келмейді. Бірақ ол адамның жан-дүниесін уландырады, оны өршілендіріп, жан дүниесін өзгертеді. Осы үшін, қайта өмірге келуді қайталай отырып, адамдар бірін-бірі қорлайды, жала жабады, жауыз болады.

Бұл ашкөздік және құмарлық дүниесінде адам жалғыз болып туылды және жалғыз болып өледі. Болашақта оның жасаған істері үшін оның жазасын ешкім көрмейді, жазаны оның өзі қабылдауы қажет.

Жақсылық пен жамандық әр түрлі бағаланады. Жақсылық үшін адам бақытқа кенеледі, ал жамандық үшін қайғы қасіретке ұшырайды. Бұл талассыз ақиқат. Әр бір адам өз істеріне лайық алатын нәрсесін алады.

4. Тілектеріне, әдеттеріне және қиындықтарына берік байланған адамдар белгілі бір уақыт өтісімен үмітін үзеді. Терең үмітсіздікте, торығуда олар өздерінің ашкөздігін қанағаттандыру жолына түседі, өршіленеді, есаландық жасайды, бір-бірімен жаң-жалдасады, дұрыс, тура жолға түсе алмайды, уақытынан бұрын өледі және шексіз қиналуға, қасірет тартуға мәжбүр болады.

Адамдардың мұндай өмірі табиғат заңдылықтарына, аспан мен жердің заңдылықтарына сай келмейді. Ол сөзсіз қайғыға, апатқа алып келеді, сондықтан адамдар бұл дүниеде де, о дүниеде де азаптануға мәжбүр болады.

Шындығында бұл дүниеде барлық нәрсе өтпелі, ағынды және сенімді еш нәрсе жоқ. Өкініштісі, барлығының осындай жағдайда рақатқа, ләззатқа берілуі.

5. Бұл осы дүниенің нақты көрінісі. Адамдар бұл дүниеде қиналып туылады, тек жамандық жасайды, жақсы істер жайында ештеңе білмейді. Сондықтан осы дүниенің заңдылығы бойынша жазасына бұдан да үлкен қиындықтарға ие болады.

Тек қана өз қамын ойлап, адамдар басқаларға көмек көрсетеді. Олар өздерінің тілек-армандарына еркіндік беріп, өз құмарлықтарын жандандырып, азап шегеді, ал оның иесіне, жазасына одан да үлкен қайғы-қасіретке тап болады.

6. Сондықтан адам тіршілік құмарлықтарын тастап, дені сау кезінде дұрыс жолға түсіп, өзіне мәңгілік өмір тілеуі керек. Тура жолдан артық, ұнамды не болуы мүмкін?

Бірақ адамдар жақсы істердің жақсылықпен қайтатынын, дұрыс жолға алып келетініне сенбейді. Олар адамның өлгеннен кейін қайтып туылатынын да білмейді.

Олар басқаларға жасаған көмек бақыт алып келетініне сенбейді. Олар жақсылық пен жамандыққа тиісті ештеңеге сенбейді.

Адамдар қателеседі, олар дұрыс ілімді, жақсылықты білмейді. Олардың жан дүниесін қараңғылық билеген. Олар сәттілік пен сәтсіздіктің шығатын, бақыт пен бақытсыздықтың болатын

заңдарын, жолдарын білмейді. Олар бүгінгі өмірі үшін ғана жылап, қайғырады.

Барлығы ағынды және әрдайым өзгерісте, себебі бұл жарық дүниеде тұрақты еш нәрсе жоқ. Адамдар осы үшін қайғырып, қиналғанды ғана біледі. Олар дұрыс ілімге үңілмейді, құлақ салмайды, терең ойланбайды. Олар тек қолы жететін құштарлықтарға, ләззатқа беріледі. Олардың байлыққа ие болу және тән сезімдерінің құмарлықтарына шек жоқ.

7. Ерте заманнан адамдар жаңылу дүниесінде өмір сүреді, олар мәңгілік қорқыныш сезімінде және терең азап көруде өмір сүреді. Қазіргі кезде осы жаңылысу, адасулар жалғасып жатыр. Бірақ ең жақсысы олар қазір Будда ілімін білуге және оған сенім артуға мүмкіндік алды.

Олар терең ойланып, жамандықтан алыстап, арылып, жақсылықты таңдаулары керек және Будда ілімінің жолына түсуі қажет.

Бақытымызға орай, Будда ілімін білуге барлығының мүмкіндігі бар, сондықтан барлығы оған сенуі керек және Будда дүниесінде туылуды тілеуі керек. Будда ілімімен танысқан соң, басқалар секілді тұрмыстық құмарларының билігінде болуға және күнә жасауға болмайды. Бұл ілімді насихаттағанда, таратқанда тек қана өзінің құтқарылуынды ғана ойламай, басқа да адамдарды құтқаруды тілеу керек.

V ТАРАУ

БУДДАНЫҢ ҚҰТҚАРЫЛУЫ

1. БУДДАНЫҢ СЕРТТЕРІ

1. Адамдарға тұрмыстық құмарларынан босану өте қиын. Ерте заманнан жаман істер жасай отырып, олар адасады. Сондықтан олардың өз бойында Будданың мәні болғанымен, оны олар көрсете алмайды.

Адамдардың табиғатын жақсы білген Будда, ежелгі заманнан ботхисатва болуды шешкен, және жоғарғы мейірімділікке және аяушылыққа бөленген, ол адамдарды қорқыныш пен қайғыдан құтқара бастады. Осы мақсатта Ол өзіне көп серттерді беріп, Оның маңдайына қандай қиындықтар кездесе де, қолынан келгеннің бәрін жасауға ант береді.

а) Мен Будда болғанымменен, егер де менің дүниеде туылған барлық адамдар Будда бола алмаса және нұрлануға жетпесе, онда мен нұрланбаймын.

б) Мен Будда болғанымменде, егер де менің жарығым шектеулі болса және дүниенің барлық түкпіріне жетпесе, мен нұрланбаймын.

в) Мен Будда болғанымменде, егер менің өмірім шектеулі болып, жылдармен есептелсе, мен нұрланбаймын.

г) Мен Будда болсам да, дүниенің барлық он елінің буддалары менің атымды мадақтамаса, даңқымды шығармаса, нұрланбаймын.

д) Мен Будда болған күнде де, егер дүниенің он елінің адамдары, менің іліміме терең сеніммен қарап, менің дүниеде туылғысы келіп, бірақ оны жасай алмаса, ілімнен өз атымды он рет қайталап, нұрланбаймын.

е) Мен Будда болсам да, менің ілімімнің жолына түскен барлық он елдің адамдары көп жақсы істер жасап, менің дүниеде барлық көңілімен туылғысы келіп, өле бастаса және ұлы бодхисатвалардың қоршауында мен олардың алдынан шықпасам, мен нұрланбаймын.

ж) Мен Будда болсам да, егер дүниедегі барлық он елдің адамдары мен туралы біліп, адамгершіліктің, ізгіліктің ұрықтарын және шын жүрегімен онда туылғысы келіп, бірақ оны жүзеге асыра алмаса, мен нұрланбаймын.

з) Мен Будда болсам да, менің дүниеде қайта туылған қайсібір адам, Будда бола алмаса, оларды нұрлануға, және Жоғарғы мейірімділіктің ізгі-ниеттеріне алып бара алмаса, мен нұрланбаймын.

и) Мен Будда болсам да, егерде менің жарығыммен сәулеленген дүниедегі барлық он елдің адамдарының жан дүниесі және денесі тынышталмаса және бұл дүниеде барлығынан жақсы болу тілегі жалындамаса, мен нұрланбаймын.

к) Мен Будда болсам да, егер де дүниенің барлық он елінің адамдары мені біліп, өмір және өлім туралы терең ақиқатты танымаса, терең ақылға ие болмаса, мен нұрланбаймын.

Мен осы серттерді беремін. Егер де менің осы тілектерімнің барлығы орындалмаса мен нұрланбаймын. Сарқылмайтын сәуленің қайнар көзі болып, мен барлық елдерді жарықтандырам, адамдарды адасудан құтқарам, оларға оқудың, ілімнің кенін ашамын, барлық жерде ізгілікті істер жасаймын.

2. Осы серттерді беріп, Будда ұзақ уақыт бойы сансыз көптеген ізгіліктерді жасады, өзінің таза дүниесін құрды. Ежелгі заманда Буддаға айналған

Ол, қазіргі кезде де өзінің ілімін, Өзінің Таза дүниесінде уағыздап отыр.

Бұл Таза дүниеде тазалық пен тыныштық билік етеді. Мұнда жаңылысу жоқ, нұрланудан алған қанағаттану бар. Киім де, тамақ та, барлық әдемі заттар осы ашан дүниенің тұрғындарының тілегі бойынша пайда болады. Қашан асылдардан қуралған ағаштар бойынша жағымды самал жел өткенде, игілікті ілімді уағыздаушы дауыс, ауаны толтырып, барлық тыңдаушылардың жан дүниесін тазалайды.

Бұл дүниеде түрлі түсті жұпар иісті лотостар гүлдейді. Әр бір гүлде өзінің сәулесімен жарқырайтын шексіз көптеген гүл жапырақтары болады. Әр сәуле Будданың ақылын уағыздайды, тыңдаушылардың барлығын татулық пен тыныштыққа толы Будда жолына алып барады.

3. Дүниенің барлық он елінің Буддалары осы Будданың ізгіліктерін мадақтайды.

Осы Будда жөнінде білген әрбір адам, оған қуана сенім артады. Оның дүниесінде туыла алады.

Осы Будданың дүниесіне қол жеткен адам өлмейтіндікке ие болады, басқаларды құтқаруға ниеттенеді және өзін түгелдей осы игілікті іске арнайды.

Осындай ниетпен ынталанып, олар байланудан босанады және адам тіршілігінің өткінші екендігін түсінеді.

Олар тек өздеріне ғана емес, басқа адамдарға да пайдасы тиетін істерді жасайды күнделікті тіршіліктің байлануларынан, бұғауынан босанған олардың үміттері мен зардаптарына ортақтасады.

Олар бұл дүниенің азап қиындықтарға толы екенін біледі. Олар сондай-ақ Будданың қайырылымдығы мен аяушылығында шек жоқ. Олардың жан дүниесінде еш қандай байлану жоқ. Олар басқалар мен өздері арасында айырма жасамайды. Олар түпкілікті, мүлде еркін. Олар қайда барам десе өздері біледі, артқа не алдыға жүре алады, бірақ олар Будданың мейірімділігі мен аяушылығы арналғандар арасында қалуды дұрыс көреді.

Сондықтан, Будда туралы білген қуанышта, бақытты сәтте Оның атын ішінен бір рет болса да қайталаған әрбір адам Будданың алғысын, батасын алады. Барлық адамдар Будданың іліміне құлақ асуы керек және өмір мен өлімнің бұл дүниесі қаптаған отқа да алып бара жатқандай болған жағдайда оның соңынан еруі қажет.

Егер адамдар шын мәнісінде Нұрлануға жеткісі келсе, олар осы Будданың көмегіне сүйенуі керек. Будданың көмегінсіз кәдімгі, жай адамға нұрлануға жету мүмкін емес.

4. Қазіргі уақытта Будда бізден алыста емес. Оның дүниесі өте алыста орналасқанымен, Будданың Өзі Оны ойлаған адамның жан дүниесінде болады.

Егер Будданы жан дүниесінде елестетіп көрсе, Ол сансыз алтын сәулелерде жарқырап, 84 мың бейне мен түрде көрінеді. Әрбір сәуле Будданы ойлайтын адамды сәулелендіреді және оны ешқашан тастап кетпейді.

Буддаға қарап, адам Оның жан дүниесін көреді. Оның жан дүниесі Жоғарғы мейірімділіктен басқа еш нәрсе емес. Ол Өзіне сенген адамдарды ғана емес, Оның қайырымдылығын білмейтін немесе Ол туралы ұмытқандарды да құтқарады.

Буддаға сенген адамға, Будда Өзімен бір тұтас болуға мүмкіндік береді. Егер Ол туралы ойласа, Ол әрбір адамның жан дүниесіне кіре алады. Себебі Ол Өзімен барлық заттарды толтыра алады.

Сондықтан адам Будда туралы ойланғанда, оның жан дүниесі Будданың айқын бейнесін, түрін тауып ие болады, оның өзі Буддаға айналады.

Дінге сенуші, тәртіпті, абыройлы асыл адамның жан дүниесі Будданың жаны деп ойлау керек.

5. Будда бейнесі әрқилы Ол әрбір адамның алдына оның қабілеттеріне сай, оның Будданы қалай түсіне алатынына сәйкес бейнеде көрінеді. Будда бүкіл дүниені өзімен толтырады. Оған шек жоқ. Ол адам ақылына түсініксіз. Оны әлемде, табиғатта, әрбір адамда көруге болады.

Будданың атын ішінен қайталаған әрбір адам Оны көре алады. Ол сөзсіз адамға екі бодхисатваның еруімен келеді.

Будда барлық дүниелерде кездеседі, бірақ Оны тек Оған сенген ғана көре алады.

Будданың жарты бейнесі мен кездесудің өзі адамға үлкен бақыт алып келеді. Сондықтан нағыз Буддамен кездесу одан да үлкен, өлшемі жоқ бақыт алып келеді.

6. Бұл Будданың жан дүниесі Жоғарғы мейірімділік және ақылдан басқа ешнәрсе емес, сондықтан Будда кімді болса да қутқара алады.

Адам өзінің ақылсыздығынан, ауыр қылмыс жасаушы, жан дүниесіне ашкөзді және ашушаң, жаман ойлармен, тілімен алдаушы, артық сөйлейді, өсек аяң айтады және екі жүзді денесімен тірі жандарды өлтіруші, ұрлықшы, еркекжан, әйелжанды, былайша айтқанда осы жасалған он жолмен істер - өзінің жамандықтары үшін болашақта мәңгілік азаптануға жазаланған.

Ол өлетін кезде оған жақсы досы келді де былай дейді: “Сені азаптану күтіп тұр, қазір сен Будда жайында ойлай да алмайсың. Ең болмағанда Оның атын қайталай бер”.

Егер ол көңіл аударып Будданың атын бірнеше рет қайталаса, онда әрбір айтқан сайын одан ауыр күнәлары алына бастайды және ол шексіз жаңылу дүниесінен арылады.

Егер ол Будданың атын қайталаса, онда оның күнәсі тазарады және ол шексіз жаңылу дүниесінен босатылады. Егер де ол шын жүректен сиынса.

Буддаға сиынған адам шындығында аппақ лотостай сұлу. Екі бодхисатва Мейірім және Ақыл оның жол серігі болады, оны дұрыс жолға салып отырады және оның Будда дүниесінде туылуына алып келеді.

Сондықтан барлық адамдар мына сөздерді жаттап алуы керек “Наму - Амуда - Буцу” бұл “Буддаға жан тәнімен қызмет етемін” деген мағынаны білдіреді. Бұл сөздерді жаттап алу дегеніміз, Будданың атын жаттап алу деген сөз.

2. БАҚЫТТЫ ЖЕР

1. Будда шын мәнісінде өмірде бар және өз Дхармасын уағыздайды. Оның дүниесінде өмір сүретін адамдар қинауды білмейді, олар әрбір күнді ризашылықта, көңілді өткізеді. Сондықтан бұл дүние ұрмақ деп аталады.

Бұл дүниеде асыл тастан жасалған жеті тоған бар, тоғандағы су таза және тұнық. Тоғанның түбі алтын құммен төселген. Жоғарғы бетінде үлкен лотостар гүлдейді. Көгілдір лотостар көк түсті сәуле шашады, сары лотостар - сары түсті, ақ түсті лотостар - ақ

түсті сәулелерді шашады. Олар айналасына таза және ұнамды хош иісті таратады.

Тоған жанында алтыннан, күмістен, сапфирден және хрустальдан жасалған төрт сарай тұрады. Оларда суға алып жүретін басқыштар мәрмәрдан жасалған.

Басқа жерлерінде тоғанның үстінен пердемен жабылған, асыл тастармен әшекейленген жақтаулар мен қанаттар ілініп тұрады. Олардың арасында, барлық жерлерінде хош иісті ағаштар және гүлдер өсіп тұрады.

Аспаннан күдіретті тамаша әуен төгіледі, жерді алтын сәуле жарықтандырады. Тәулігіне алты рет аспаннан гүлдер шашылады. Адамдар бұл гүлдерді құмыраларға жинап, оларды басқа буддалардың дүниесіне алып барады және сансыз буддаларға береді.

2. Бұл дүниенің бақшасында тәтті үнмен шексіз аққулар, тауыс, тоты құстар, суық торғай, калавинкалар және басқа да құстар сайрайды. Олар жақсылық пен ізгіліктерді әнге қосады, Будда ілімін уағыздайды.

Сайраған құстардың үнін тыңдаған адамдар Буддаға тағзым жасайды, ілім жөнінде ойлайды және адамдардың татулықта, келісімде тұруын тілейді. Осы

әндерді естіген әрбір адамға, Будданы естіген сияқты болып көрінеді. Буддаға деген сенімі артады басқа дүниеде өмір сүретін Будданың жолына түскендермен достығын жаңартады.

Асыл тастардан жасалған талдардың бұтақтарын самал жел аралап өтіп, және жарқыраған қоңырауларға да самал жел тисе, онда бұл қоңыраулардың әрқайсысы өзінің мәнеріне қарай ән орындай бастайды.

Бұл әуендерді тыңдаған адамдар Буддаға сиынады, Будда ілімі туралы ойлана бастайды, адамдардың татулық пен келісімде тұруын тілейді. Будда дүниесі осындай ізгіліктер мен бұрын кездеспеген сұлулықтарға толы.

3. Неге осы дүниенің Буддасын шексіз жарық пен шексіз өмірдің Буддасы деп атайды? Себебі Будда сәулесін өлшеу мүмкін емес. Ол сәулесімен әлемнің он еліндегі барлық елдерді жарықтандырады, сонда да ол таусылмайды Оның өмірі шексіз. Сондықтан Оны солай атайды.

Бұл дүниеде өмірге келгендер адасу дүниесіне қайтып оралмайды. Олардың санында шек жоқ.

Будданың сәулесімен нұрланған шексіз көп адам жаңа өмірге ұмтылады, оянады.

Егер адам аузында Будда есімін атаумен бір күн немесе жеті күн өмір сүрсе, онда оның өлетін кезінде әулиелердің қоршауында алдына Будда келеді. Бұл адамның жан дүниесі Будда дүниесінде сөзсіз қайтадан жаратылады.

Егер адам Будда жөнінде біліп, оның іліміне сенсе, Будданың қорғауымен жоғарғы нұрлануға жете алады.

